

۱۴۰۲/۰۵/۱۴

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

دو سَمَتِ سِکَهِ ولایت

ماریژان موله

محمد علی اخوان

کتابُ الإنسانِ الكاملِ
(مجموعه رسایل در مورد تصوف)

نوشته :

عزیز الدین نسفی
(قرن هفتم هجری - سیزدهم میلادی)

مقدمه:

ماريژان موله

ترجمه و تلخیص:

محمد علی اخوان

سرشناسه	: موله ماریژان Mole, Marijan
عنوان قراردادی	: الانسان الكامل
عنوان و نام پدیدآور	: دوست سکه‌ی ولایت
مشخصات نشر	: تهران: اخوان خراسانی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۸۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۵۲۶-۹-۵
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: کتاب حاضر ترجمه‌ی مقدمه‌ی فرانسوی کتاب «مجموعه رسائل مشهور به کتاب الانسان الكامل» تصنیف عزیزالدین نسفی می‌باشد.
شماره افزوده	: اخوان، محمدعلی، ۱۳۱۳، مترجم
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۹۴۸۵۱

انتشارات اخوان خراسانی

نام کتاب: دو سمت سکه‌ی ولایت

ماریژان موله

محمد علی اخوان

ویراستار: محمد اخوان

طرح جلد: مینا اخوان

صفحه آرا: بنیامین غفاری

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

لیتوگرافی: چاپ و صحافی دانش

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۵۲۶-۹-۵

آدرس: جنت آباد شمالی، خیابان کوروش شرقی، کوچه شهید محمدی، پلاک ۱۵.

تلفن: ۴۴۸۱۰۹۴۵ همراه: ۰۹۳۵۲۵۲۵۴۸۰ تلفکس: ۴۴۲۴۶۰۸۹

به یاد استاد :

تقدیم به روح پاک استاد حکمت، فلسفه، حدیث و کلام؛ سبیل تقوی و ورع؛ پژوهشگر دینی و حکمی؛ روحانی روشن بین؛ محقق توانا؛ مرحوم حجه الاسلام، حاج شیخ عبدالله نورانی، همبازی دوران کودکی، هم آموز دروس حوزوی و هم عبرت گیر حوادث زمان که در حیات خود مرا به ترجمه این نوع آثار تشویق نمود، اما افسوس که قطار مرگ اورا، پیش از آنکه ببیند خواسته اش جامه تحقق پوشیده، سوار کرد و به دیار باقیش برد، خداوند بر درجا تش بیافزاید.

اینک، پس از ترجمه و تلخیص مقدمه کتاب *عبر العاشقین* روزبهان بقلی شیرازی از هانری گربن، تحت نام "ترگس عاشقان"

ترجمه و تلخیص و چاپ مقدمه کتاب *الإنسان الكامل* عزیز الدین نسفی از ماریژان موله به روح آن بزرگ مرد عالم روحانیت ایران و بیروان ولایت

تقدیم می‌گردد، باشد که وسیله دعا و بخشش گناهان و تقصیرات و قصورات اینجانب گردد.

لازم به ذکر است که مقلّمه ماریژان - موله بیشتر یک نوع کتابشناسی در مورد نسخ خطی و بسیار فنی است که تنها خواص به آن پی می‌برند و مورد استفاده قرار می‌دهند. افراد عادی و مبتدی کمتر به آن توجه دارند. لذا قسمتهای تخصصی در ترجمه نیامد و کل مطالب خلاصه گردید.

همچنین، بنا به فرموده: مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ، لازم می‌دانم که از زحمات و مساعدتهائی که متصدیان محترم دو کتابخانه معتبر نسخ خطی: کتابخانه ملک بازار تهران و کتابخانه دانشگاه تهران در نسخه برداری از متون خطی اصلی، نسبت به اینجانب مبذول داشتند سپاسگزاری نمایم.

محمد علی آخوان

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتار: هانری گُربِن
۱۱	مقدمه
۱۵	قسمت اول: شرح حال نویسنده
۱۵	۱- نام نویسنده
۱۶	۲- زندگی نامه نویسنده
۲۳	۳- رابطه نویسنده با سعدالدین حموی
۳۶	۴- ولایت از دیدگاه نسفی و سعدالدین حموی
۴۴	۵- نسفی و تشیع
۵۹	قسمت دوم- آثار نسفی
۵۹	۱- کتاب التّزّیل و بیان التّزّیل
۶۳	۲- کشف السیره
۶۶	۳- کشف الحقایق
۶۷	۴- زبده الحقایق و مبدا و معاد
۶۸	۵- مقصد اقصی

۷۱	قسمت سوم - مجموعه رسائل
۷۲	۱- کتاب الانسان الكامل
۷۴	۲- منازل السائرین
۷۴	۳- مبدا و معاد
۷۵	۴- انسان و مبدا
۷۵	۵- انسان - مبدا و منازل
۷۹	خاتمه

پیش گفتار: هانری کُر بن.

در این مجلد، مانند مجلدی که سال پیش از سری «گنجینه نوشته‌های ایرانی» (شماره ۹-۱۹۶۱) منتشر کردیم امکان اینکه صفحات و پاراگرافهای مقدمه به زبان فرانسه را، با اعداد و حروف، علامت‌گذاری کنیم نیافتیم. و همچنین، به خاطر بعضی نکات، نوشتن کلمات، به صورت ایتالیک میسر نشد. اما در مورد متن فارسی، به خاطر اهمیت نسخه بدلها و اضافات و تعلیقات، گنجاندن آنها در لابلای صفحات ایجاد اشکال می‌نمود. بدین جهت، ناگزیر آنها را در آخر کتاب جداگانه جمع‌آوری کردیم. ارجاعاً ت، با ذکر صفحه و سطر، با اعداد و حروف درست نوشته شده است.

چون این نواقص در درجه دوم قرار دارند و در اینجا نیز، موضوع اضطرار و اجبار در بین است "گنجینه نوشته‌های ایرانی" برای اینکه این موضوع، به محققین و پژوهشگرانی که به تازگی به پژوهش عمیق و درک آثار عزیز الدین نسفی پرداخته‌اند، نسبت داده نشود، با عرض پوزش، آن را به حساب خود تقبل نموده است.

وقتی که خواننده در مقدمه ماریژان موله تعمق نماید مشکل فوق العاده‌ای را بر سر راه تحقیق خود مشاهده خواهد کرد. باید به رسائل گوناگونی که در یک مجلد جمع آوری کرده و به آن نام "کتاب الانسان الكامل" داده‌اند نظم خاصی داد، زیرا این نام، به خاطر رعایت یک سنت معمولی انتخاب شده است. همچنین باید هر یک از این رسائل را علامت‌گذاری و هر کدام را در نسخه‌های مختلف که عناوین گوناگونی دارند جستجو کرد و با یکدیگر مقایسه نمود.

نقد و چاپ اولین اثر بزرگ عزیز الدین نسفی یکی از خدمات شایسته و مهمی است که تا کنون مجموعه "گلچینه نوشته‌های ایرانی" در این مورد انجام داده و پس از این نیز انجام خواهد داد. بدین طریق روابط بین تصوف و تشیع بطور کلی و مخصوصاً روابط بین آنها در جریان سه قرن پیش از رنسانس تشیع صفوی آشکار خواهد شد.

همانگونه که آقای موله، که حقیقتاً این تحقیق را بدون او هستیم، می‌گوید: وادی تصوف، وادی ناشناخته‌ای است (*terra incognita*) که ما، بدون کمک و همیاری دوستان ایرانی خود قادر به درک عمیق و ژرفای عرفانی آن نخواهیم بود.

هانری گربن - مدیر تحقیقات عالی در دانشگاه سوربن پاریس.

تهران، نوامبر ۱۹۶۲

مقدمه :

عزیز الدین نسفی (نسف معرب نخشب شهری بوده است در ما وراء النهر، به مسافت ۴ روز از بخارا و ۸ روز از خلیج - فرهنگ معین - اعلام ص - ۲۱۱۲ - مترجم) یکی از نویسندگان و شیوخ تصوف است که از گذشته‌های دور او را در اروپا می‌شناختند. قطعاتی از ترجمه ترکی کتاب مقصد اقصی او در اوایل سال ۱۶۵۵ میلادی به زبان لاتین برگردانده و چاپ شد. ابتدا این ترجمه را تالوگ برای تهیه پژوهشی در باره تصوف، که مدت مدیدی درس کلاسی بود مورد استفاده کامل قرار داد.

بعدها پالمه، ترجمه و شرحی از روی نسخه اصلی فارسی - که خیال می‌کرد ترجمه ترکی است - چاپ و منتشر کرد که این اثر اوایل جنگ جهانی دوم تجدید چاپ شد. پس از پالمه، یعنی پس از حدود یک قرن، توجه شرق شناسان به سمت نویسندگان دیگر متصوفه مانند ابن عربی - عرفای قرون اولیه - متصوفه عصر کلاسیک و دوران شکوفایی بغداد، معطوف گردید. تا اینکه فریتز مایر "شرق شناسان را به سمت نسفی متوجه ساخت و در همین دوران هانری گربین نام سهروردی را دوباره زنده کرد.

فریتز مایر، با تکیه بر آثار مهم نسفی در مورد عرفان ایرانی، مانند کتاب کشف الحقایق و کتاب التنزیل، ابتدا مسأله طبیعت را از دیدگاه نسفی مورد بررسی قرار داد و چند سال پس از آن از روی نسخه‌های کتابخانه استامبول، تحقیق اجمالی‌ای در مورد زندگی و آثار نسفی انجام داد. این دو اثر نقطه آغاز تمام پژوهشهای بعدی در این زمینه گردید:

Andreas muller excerpta manuscripti cujusdam turciei .
coloniae brandenburgica. 1665.

f.a.g.tholuck. ssufismus sive theosophia persarum
pantheistica. Berlin 1821.

Eh. Palmer. Oriental mysticism. London 1867 second
edition 1938.

f. meier. Das problem der natur im esoterischem monismus
der islam (eranos-jahrbuch) x17. 1996-149-227)

die schriften des aziz-inasafi(wiener zeitschrift fur die kunde
des morgenlandes 52 1953 125 182)

قسمت عمده آثار نسفی هنوز چاپ نشده‌اند. بر اساس اطلاعاتی که در دست است تنها دو اثر از او، به نامهای مقصد اقصی و زبده الحقایق در تهران در سال ۱۳۰۳ هجری مطابق با ۱۸۸۵-۱۸۸۶ میلادی، به همراه تفسیر لمعات فخرالدین عراقی از جامی به طبع رسیده است (صفحات ۱۲۹ تا ۲۴۲)

ولی نسخه‌های خطی او زیاده و بسیار قرائت شده‌اند. این نسخه‌ها نواقصی دارند. نوشته‌های او از خصلت عامیانه بودن رنج می‌برند. سنت

دست نویسی اش بسیار پیچیده است. روش نوشتاریش، در عین سادگی و وضوح به راحتی اسیر قلب سازی می‌شود. اغلب مشاهده می‌شود که نویسندگان چندین بار به یک موضوع بر می‌گردند و از یک رساله، دو یا چند برگردان مختلف ارائه می‌دهد.

این معایب در مجموعه رسائل او، مانند آنچه که ما در صد چاپ و انتشار آن هستیم نیز کاملاً محسوس است. مخصوصاً که موضوع آن در مقدمه، بطور کامل بیان شده و این مسأله باعث شده است که اثر مورد شک و تردید نسخه برداران و مؤلفین قرار گیرد و به آنها اجازه دهد که موضوعات مختلف آن را به میل و به مقتضای طبع خود تقسیم بندی کنند.

ما در اینجا با سه مجموعه‌ی مختلف، که حاوی رسائل یک نواخت و شبیه بهم هستند سر و کار داریم. این مجموعه، چه آن قسمت که نام خاصی ندارد و چه آن قسمت که دارای یک یا سه عنوان گوناگون است با روشی کاملاً تصنعی جمع بندی شده است. نگارش بعضی نسخه‌ها شبیه به بعضی دیگر است، به طوری که گویا نویسنده می‌خواسته از یک موضوع دو برگردان مختلف، با عنوانهای گوناگون ارائه دهد.

بطور کلی، هدف ما از چاپ و انتشار آنها بیان روابط بین این سه مجموعه است که ابتدا به آن مبادرت می‌ورزیم و امید داریم که نوشته‌های دیگر نسفی، در آینده‌ای نه چندان دور به زیور طبع و نقد آراسته شوند.

در این مقدمه ما، به طور محدود در مورد زندگی و آثار نسفی بحث می‌کنیم و سعی می‌نماییم تحقیق فریترز مایر را در مورد روابط نسفی با سعد الدین حموی و ارتباط عقیدتی او را با تشیع تکمیل نماییم و همچنین روش سنتی نسخه برداری این رسائل را روشن سازیم.

www.ketab.ir